

Glade gjenferd

Usentimental omgang med nostalgien.

NY KLASSISK
Erling Sandmo

Spørsmålet om hva denne platen er, kan i og for seg besvares ganske knapt: Komponisten Nils Henrik Asheim har valgt seg tolv av Frédéric Chopins masurkaer som basis for tolv nye, klart modernistiske stykker for et slags folkemusikkensemble, i dette tilfellet Gjertruds Sigøynerorkester. Asheims stykker ligger i litt ulik avstand fra originalene, men Chopin er alltid klart gjenkjennelig. Det er en estetikk og en holdning til musikkhistorien her som er gjenkjennelig for eksempel fra Uri Caines fantastiske versjoner av Mahlers symfonier eller den postmoderne leken med Mozart som er samlet på Gidon Kremers utsøkte *After Mozart*.

Melankolsk avstand. Samtidig er det noe annet her, og noe mer. For der Caines og Kremers utvalgte komponister gjenkomponerer svært fritt, griper Asheim både musikk- og kulturhistorien i hendene og lar seg holde fast, bundet og forpliktet på svært interessante måter. Det skjer ting her både med noen av grunnelementene hos Chopin og med ensembles egenart, og resultatene er overraskende, morsomme og vakre.

Det første av disse grunnelementene er nostalgien. Chopin skrev sine masurkaer i Paris, på melankolsk avstand fra sitt da tapte hjemland Polen. Denne avstanden, de 140 milene mellom barndommen og flygelet, er kanskje musikkhistoriens viktigste: Den er nostalgis vingspenn. Chopins lengsel åpnet en ny og distinkt romantisk følsomhet, en oppdagelse av at musikken kunne bli rammen om et delt savn også etter det man selv aldri hadde opplevd. Et enormt vesteuropeisk publikum var med ett nesten oppløst av lengselen etter et Polen de aldri hadde sett, knapt hadde brydd seg om og ikke egentlig drømte om å komme til.

Nytt nærvær. Det andre grunnelementet er folkemusikken. Chopins grep, som var så godt at det i dag synes selvsagt, var å gjøre folkemusikken til det stoffet lengselen var laget av. Den ble helt integrert i romantikkens, dens egentlige drøm, etter århundrer som ren råstoffleverandør av danseformer og som gjenstand for latter og parodi. Med Chopin ble den essens på en måte som brakte musikken på høyde med den romantiske diktningen.

Asheim spør, slik jeg hører musikken hans: Hva skjer hvis vi rører ved disse to forutsetningene? Han tar tak i Cho-

Vital masurka: Nils Henrik Asheim og Gjertruds Sigøynerorkester utvider og bygger om Chopins musikk innenfra. Tegningen av et masurka-dansende par er fra 1845.

pin og rykker ham inn i modernismen og da i en typisk sen modernisme som er definert gjennom klang og åpenhet mer enn form og harmoniske systemer, men det er en modernisme likevel. Det opphever avstanden, det gjør Chopin til oppglødd musiker i arbeid i en etertid der flybilletten til Warszawa ikke koster mer enn en konsertbillett: Nostalgien er erstattet av gleden over nærværet. Folkemusikken svarer med en tilsvarende henrykkelse over å være hentet ut av romantikken og tradisjonen og inn i historien og flyktigheten.

Denne avstanden, mellom barndommen og flygelet, er kanskje musikkhistoriens viktigste: Den er nostalgis vingspenn.

Lekent. I all sin nye vitalitet er Asheims musikk likevel full av rester og etterklanger av alt det som en gang ga musikken dens kraft. Folkemusikken, som ble abstrahert og polert allerede av Chopin selv, har nå kommet tilbake med en klang som minner oss om dens opprinnelse, men avstanden er ikke blitt opphevet, snarere tvert imot, den har bare mistet sitt vemod. Det som skjer her, kanskje, er snarere at Asheim lar ensemblet flytte inn i Chopins musikk og utvide den innenfra, bygge på den rare fløy og ornament, forandre dens proporsjoner og fylle den med andre lyder, andre klanger, nye dyp, det er etertidens spøkelses som fester i de parisiske salongene. Alt er vittig, vakkert og fenomenalt godt spilt, og det er velsignet upretensjøs, til tross for all den historien Asheim lekent setter i bevegelse.

Erling Sandmo er historiker og ukentlig klassiskanmelder i *Morgenbladet*.

Søstrene Furholt

Når vatn ikkje blir til vin. Berre vakkert.

Eitt av mine favoritteventyr er «Ridder Blåskjegg». Alt verkar bra. Friaren tilbyr både det eine og det andre. Men noko skurra heilt frå byrjinga. Ein kunne berre ikkje seie kva det var. Etterpå ser ein det blå skjegget. Dei to eldste søstrene avslø frieriet frå Blåskjegg, men den yngste takka ja.

Først i riddarens fengsel forstår ho kven han er, ein massemordar, ein kvinnehatar, eit monster! Ho unngår så vidt å bli partert sjølv også, for søstrene reddar henne. Alle såg, med unntak av den yngste, som let seg freiste av lovnader og sjarm.

Alt er det same heile tida. Så då norske balladar, dei eldste opp mot sju hundre år gamle, kom ut på ein dobbelt-cd i 2009, fekk vi raskt innsikt i at enkelte ting tar aldri slutt: Håpet om at ting skal vere betre enn det er. Og den melankolske og seige innsikta som oppstår når illusjonane brest, og realitetane tar over.

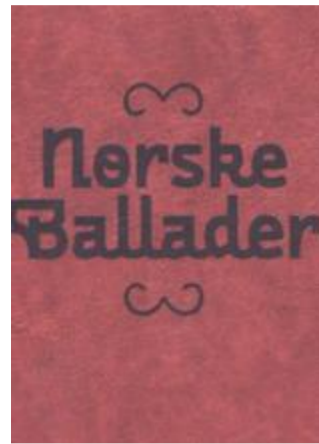
Det er ein flott cd, han gir ei fin innføring og kjennskap til mangfaldet blant norske balladetolkarar som Øyonn Groven Myhren, Agnes Buen Garnås, Arve Moen Bergset og Turid Spildo, for å nemne nokon. Det var Ragnhild Furholt sine bidrag, og då særleg «Rideboll og Gullborg», eg først stansa opp ved. Oppdaginga førte meg vidare til ein annan cd, hennar soloalbum frå 1997, *Segner Syng*.

Historia minner vagt om «Ridder Blåskjegg». Nok ein kjelt-ring og ei ung kvinne. Rideboll er stor i kjeften: «Eg ko føre deg te det land / at der renne vin som her renne vann.» Kven blir ikkje med på slikt? Gullborg er med. Rideboll lover meir enn vin, han lover at ingen dør i det landet han skal ta henne med til. Gullborg er ingen kven som helst, faren er konge, og når han får høyre kva som har skjedd, samlar han menne sine og reiser etter. Alt går verre enn verst, Rideboll drep kongen, kjærasten til Gullborg og dei sju brørne hennar. Men sjølv er han fortapt idet ho seier namnet hans. Og dør, han også. Det er Svein Knutsson Hovden frå Setesdal, også kalla Svein Tveiten, som er kjelde for visa. Furholt har lært den av Agnes Buen Garnås.

Med sin middelaldermatikk framstår «Rideboll og Gullborg» meir som eit fjernt eventyr enn dei dramaa som utspelar seg i våre liv og samtid. Likevel verkar ikkje visa fjern. Furholt maktar å gjere tradisjonsstoffet personleg. Det er måten det blir fortalt på. Der er alltid noko meir enn det fortalde, det er det ein ikkje kan seie kva er eller betyr. Er det klangen? Fraseringa? Kjennskapet til stoffet? Det personlege er alltid risikabelt. Med det personlege kan alt gå i oppløysing. Men det gjer det ikkje her. For Furholt kjenner tradisjonen frå innsida. Ho har vakse opp i ein musikkfamilie i Vest-Agder, og har arbeidd som kvedar og pedagog i ei årrekke.

Å lytte til balladane er som å stryke over gamle bjelkar. Slike som står enno, men har stått så lenge at dei inneheld noko anna. Det er akkurat som om ein kjem nær noko i ein sjølv, i kulturen, som ein ikkje har tenkt på. I Furholt si tolking blir det groteske og tragiske opphøgd, det tangerer eit slags smeltepunkt. Men det er i oss det smeltar. Arrangementet er enkelt og effektivt. Trøorgelet blir traktert av søster til Ragnhild, Eldbjørg Furholt. Nok ei søster, altså, som trår til. Vakkert er det.

Magnus Andersson, Laura Djupvik, Lars Mørch Finborud, Karin Krog og Knut Schreiner skriver i *Morgenbladets klassikerspalte «Fra platehylla»*.

Norske ballader: Dobbel-cd fra 2009.

ANMELDELSE

NILS HENRIK ASHEIM OG
GJERTRUDS SIGØYNER-
ORKESTER

**Mazurka. Remaking
Chopin**

Lawo. 2010

